STİLİZE HAYVAN BETİMLEMELERİ VE BİR UYGULAMA ÖRNEĞİ

Yasemin TÜMER ÇELİK
Dr. Öğr. Üyesi, Bayburt Üniversitesi, Sanat ve Tasarım Fakültesi, Resim Bölümü, yase.yase1071@gmail.com, ORCID: 0000-0003-4031-1252

Meltem DEMİRCİ KATIRANCI
Prof. Dr., Hacı Bayram Üniversitesi, Güzel Sanatlar Fakültesi, Resim Bölümü, meltem.katiranci@hbv.edu.tr, ORCID: 0000-0002-8323-8502

*Bu çalışma, 1. Yazarın yüksek lisans tezinden üretilmiştir.

Çelik, Tümer, Yasemin ve Katırancı, Demirci, Meltem. "Stilize Hayvan Betimlemeleri ve Bir Uygulama Örneği". Kalemişi, 21 (2022 Güz): s. 156–172. doi: 10.7816/kalemisi-10-21-06

ÖZ

Bu çalışma kapsamında Anadolu Güzel Sanatlar Liselerinde uygulama örneği yapılmış, öğrencilerin bilgi ve ilgi düzeyleri nitel veriler ile ölçülmüştür. Gözlem tekniği kullanılarak ise öğretmenin davranışları ölçülmüştür. Kaynak taraması yapılarak kültürün önemi ve hayvanın kültür içindeki yeri araştırılmıştır. Araştırmada kültürün önemine değinilerek hayvanların Türk kültüründe ve Anadolu kültüründeki önemi vurgulanmıştır. Kültür bir toplumun var olma şeklidir ve toplumların gelecekte hayatta kalabilmesi, nesillerini devam ettirebilmesi için barındırdığı değerleri koruyabilmesi önemlidir. Kültürün bu kapsamda sanata ihtiyacı vardır. Sanat eğitimi birey ve toplumların sanatsal ve kültürel açıdan yetiştirilmesi ile doğrudan ilişkilidir. Öğrencilerin kendi kültürlerini öğrenirken aynı zamanda deneyimlemesi ve ilişkilendirmesi öğrenmenin kalıcılığı açısından önemli görülebilir. Nesiller kültürü ve kültürün bir parçası olan sanatı korumalıdır ve diğer nesillere aktarmalıdır.

Anahtar Kelimeler: Sanat, sanat tarihi, sanat eğitimi

Makale Bilgisi:
Geliş: 18 Temmuz 2022 *Düzeltme: 16 Ekim 2022* *Kabul: 30 Aralık 2022*

© 2022 Kalemişi. Bu makale Creative Commons Attribution (CC BY-NC-ND) 4.0 lisansı ile yayımlanmaktadır.

Giriş

Sanat eğitimi açısından sanat, imgeler yoluyla gerçekliğin yeniden oluşturulmasıdır. Bu oluşturma, üretme işi, yönlendirme ve bilgilendirme açısından sanat eğitimini önemli kılmaktadır. İnsanın kendini yönlendirmesi, yeni bir bütün olarak gelişmesi, sadece sanatsal çabalarla mümkündür. Bu gelişmeyi doğru bir şekilde sanat eğitimi ile edinebiliriz. Sanat eğitimi, birey ve toplumların sanatsal ve kültürel açıdan yetiştirilmesi ile ilgilidir. Bu süreçte deneyim ve genel olarak kültürel bilinçlendirme önemlidir (Erbay, 2013: 77). Kişi bu deneyimleri öncelikle kendi kültüründen sağlamalıdır. Türk kültürünün oluşmasında Hun Hayvan Üslubu dikkat çekicidir. Türklere özgü bu yöntem kültürümüz için eşsiz örnekler sunmaktadır.

Nitekim araştırma kapsamında ele alınan Anadolu Güzel Sanatlar Lisesi, sanat tarihi derslerinde de hayvan kültünün önemi vurgulanmaktadır. Anadolu Güzel Sanatlar Lisesi müfredatında sanat tarihi dersine 11. sınıfta iki saat yer verilmektedir. Fakat Anadolu Güzel Sanatlar Lisesi 2006 tarihli iki boyutlu sanat atölye müfredatında hayvan kültüne dair bir çalışmaya yer verilmemiştir (Karapınar ve Kaşıkçı, 2006).

İki boyutlu sanat atölye dersinde, Anadolu uygarlıkları ve Orta Asya Türk uygarlıkları ile ilgili bir konu çerçevesinde hayvan kültlerinin önemine değinilirken, hayvanlar konusu sanat tarihi dersinde olduğu kadar resim dersinde de stilize tekniğini kavratma kapsamında kullanılabilmelidir. Böylece sanat tarihi dersi daha eğlenceli olabilir hem de bilginin kalıcılığı sağlanabilir.

Bir sanat öğrencisinin kalıcı eserler üretebilmesi için kültürünü iyi bilmesi ve analiz yeteneğinin gelişmiş olması gerekmektedir. Çünkü kültür analizi kültürel öğelerin tanımı üzerine odaklıdır. İnsanlar kültür sayesinde şekillenir ve etkilenir (Yıldırım ve Şimşek, 2011:70). Bu etkilenme sayesinde toplumlar kalıcılığını sağlarlar.

Araştırmanın amacı:

1. AGSL öğretim programlarında hayvan figürleri ile ilgili uygulama yapılması konusuna yeterince yer verilmiş midir?
2. AGSL 11. Sınıf atölye öğrencilerinin boğa, inek, öküz figürlerinin stilize edilmesi uygulaması ile ilgili öğrencilerin algıları nasıldır?
3. AGSL 11. Sınıf atölye öğrencilerinin boğa, inek, öküz figürlerinin stilize edilmesi uygulaması ile ilgili öğrencilerin tutumları nasıldır?
4. AGSL 11. Sınıf atölye öğrencilerinin boğa, inek, öküz figürlerinin stilize edilmesi uygulaması ile ilgili öğrencilerin yaşantıları nasıldır?
5. AGSL 11. Sınıf atölye öğrencilerinin boğa inek öküz figürlerinin stilize edilmesi uygulaması ile ilgili bilgileri nasıldır?
6. AGSL 11. Sınıf atölye öğrencilerinde boğa, inek, öküz figürlerinin stilize edilmesi uygulaması ile ilgili algı, tutum ve yaşantı ve bilgilerinde ön ve son görüşme formuna göre farklılık var mıdır?
7. Uygulama sonrasında öğrencilerin yaptığı sanatsal uygulamaların değerlendirme sonuçları nasıldır?
8. Eğitim ortamına ve sürecine ilişkin gözlem sonuçları nelerdir?
9. Gözlemlenen öğretmenlerin öğretim tarzlarına ilişkin sonuçlar nasıldır?

İslamiyet Öncesi Türklerde Hayvan Kültü

Dünya tarihinde en eski medeniyetlerden biri Türkler' dir. Sadece kayıtlı olan mazileri 5000 yıllıktır (Gültepe, 2012:33). Türkler'in eski Orta Asya inanışına bakıldığında da yine benzer bir inanışla karşılaşılır. Burada da dikkati Umay inanışı çeker. Umay inanışı Orta Asya'da yaygın bir külttür.

Umay da tıpkı Ana Tanrıça gibi doğurganlığı ve bereketi simgelemektedir. Umay' ın kelime anlamı Song' dur. Song anne ile çocuğu bağlayan eşe verilen isimdir. Dünyanın yeniden doğmasını ve canlanmasını temsil eden Mayıs ayının adını Romalıların may(us) olarak Asya'nın tanrıçası Umay' dan aldığı söylenmektedir, Umay' a inanan kızlar genç kızlığa ulaştıklarını başlarına boynuz takarak gösterirler (Ateş, 2002, s.151,152). Burada da boğa –inek unsuru kendini göstermektedir.

Bazı Türklerin inanışında da yine Ana Tanrıça- boğa, inek, ay bağlantısı dikkat çekmektedir. Yine doğurganlıkla ilgili bir semboldür ve üremeyi simgelemektedir. Şamanlarda doğurganlık ayinleri sırasında boynuzlu hayvan kostümleri giyilmektedir (Ateş, 2002, s.154). Burada da yine şamanın üremeye önem verdiği ve boynuzlu hayvanlarla üremeyi yani doğurganlığı sembolleştirdiği görülmektedir. Alnında beyaz bir leke bulunan inek doğurganlığı yani Umay' ı simgelemektedir. Doğurganlık dışında bir şeyden türemek fikri Türklerde de

yaygındır. Mesela Kırgızlar İnek Atadan türediklerine inanmaktadırlar (Ateş, 2002, s.153). Türkler aydan türemek, yırtıcı bir kuştan veya kurttan türemek, inekten türemek vs. gibi anlam yükledikleri nesne ve hayvanlardan türediklerini düşünürlerdi. Oğuz Kağan' nın boğadan türediği de bu inanışlar arasındadır. Oğuz boğanın oğludur (Roux, 2005, s.366).

Dünya Bir Öküzün Boynuzları Üzerinde

Daha çok Türk mitolojisinde geçen yaygın bir görüştür. Dünya'nın yuvarlak olduğu kanıtlanana kadar devam etmiş ve etkili olmuş bir inanıştır. 'Dünya bir öküzün boynuzları üzerinde' inancı sadece İslam dinine ve Binbir Gece masallarında yer almaz. Altay Dağlarının kuzeyinde yaşayan Türkler için de geçerlidir; hatta Avrupa'da da yaygın bir görüştür. Necati Gültepe' nin (2012), Türk Mitolojisi kitabında bu konu hakkında şöyle bahseder:

'Dünya dört öküz tarafından tutuluyordu ama tabağa benzeyen dünyanın altına girerek değil kenarlarına koşulmuş olarak tutuyordu. Bu öküzlerin rengide eski Türk an'a nesine göre, yine mavi yani gök idi. Dünyaya koşulu olan bu öküzler zaman zaman kımıldıyorlar ve bu yüzdende büyük zelzeleler oluyordu...' (Gültepe, 2012, s.419-420).

Kırgızlara göre de yerin en altında devasa bir okyanus vardı ve üzerinde bulut gezinirdi. Bulut üzerinde bir kaya bulunurdu ve kayanın üzerinde Boz-Öküz bulunurdu. Dünya bu Boz-Öküzün boynuzları üzerinde durmaktadır (Gültepe, 2012, s.420). Anlatım şekli biraz farklı olsa da sonuç aynıdır.

Tatar Türklerinde dünyayı taşıyan boğa İslami motifler içinde yer almıştır. Tatarlar da uçsuz bucaksız okyanusun ortasında bir balık bulunduğunu ve balığın üzerinde dünyayı boynuzlarında tutan boğa görüşünü benimsemiştir, Anadolu'da ise en aşağıda büyük bir denizin bulunduğu bu denizde büyük bir balık bulunduğu bu balığın üstünde ise bir öküz varlığından bahsedilmiştir (Gültepe, 2012, s.420,423). Diğer görüşlere benzer bir görüş sergilenmiştir. "Yoktur bu dünyanın ucu bucağı, Sarı Okuz den balıklar aşağı" Kul Mustafa'nın bu sözleri de durumu açıkça belirtmektedir. Anadolu halkının ve Türklerin dünyanın şekli ve nasıl durduğu ile ilgili inanışında boğanın önemi büyük yer tutmaktadır. Boğa güçlü bir hayvandır ve gücünü boynuzlarından almaktadır dünyayı ancak güçlü boynuzlarıyla boğa taşıyabilir. Boğa suda duramayacağından boğayı da ancak bir balık taşıyabilir. Dünya öküzün üstünde inanışı uzun yıllar halk arasında söylenmeye devam etmiştir tabii ki bilimin gelişmesi ve yaygınlaşmasıyla durumun böyle olmadığı anlaşılana kadar bu durum böyle sürmüştür. Yaygın olan bu görüş tabii ki sanat eserlerinde de kendini göstermektedir. Türkmenistan'ın başkenti Aşkabad da bağımsızlık anıtlarından birinin önünde tunçtan yapılmış büyük heykel düzenlemesinde dünya küresi, öküzün boynuzları üzerinde durmaktadır (Gültepe, 2012, s.424).

Hun Hayvan Üslubunda Hayvan Kültü

'Bozkır sanatı' diye bilinen hayvan üslubu Türk sanatının temelini oluşturmaktadır ve Orta Asya'da M.Ö 7.yy' dan sonra hayvan üslubu dikkat çekicidir. Av hayvanları, yırtıcı hayvanlar ve at en çok ilgi görenlerdendir. Av hayvanlarından boğanın ise at koşum takımlarında, asalarda, kılıçlarda, kabzanlarda, eğerlerde ve keçe yaygılarda kendini göstermektedir (Alp, 2009, s.52-54).

Türkler bu dönemde göçebe yaşadıkları için kalıcı mabet veya ev gibi yapılarla karşılaşılmamaktadır. Yanlarında götürebilecekleri eşyalarda ve mezarlarda Türk sanatını görebiliriz ama bu durum Uygurlar dönemiyle yerleşik hayata geçene kadar sürmektedir. Hunlar hayvan totemlerine inanıyorlardı bu yüzden her hayvanın farklı bir anlamı vardır ve hayvanlar kutsal kabul edilmektedir. Boğa, inek,öküz de bu hayvanlar arasındadır.

Şaman inancında boğa, aynı zamanda doğum olayı gerçekleşir iken kullanılırdı bunun dışında yer altı tanrısının yanına inmek isteyen şaman yine boğadan faydalanmaktadır. Çünkü yer altı tanrısının sembolü boğadır ve şamana yol gösterecek tek hayvan da boğadır. Boğanın yaygın bir şekilde yaşamın içinde yer alması sanat alanında da yer verilmesine vesile olmuştur. Hun hayvan üslubunda boğa figürü, keçe yaygılar üzerinde ve birçok at koşum takımlarında hatta kılıç kabzanlarında karşımıza çıkmaktadır.

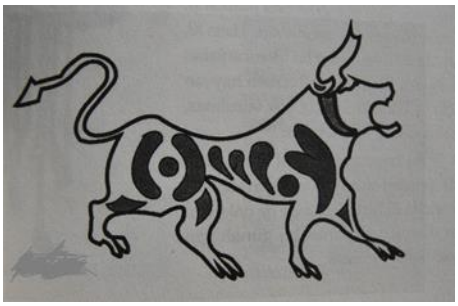

Görsel 1. Stilize edilmiş boğa örneği (Ateş, 2002, s.152)

Resimlerdeki sahnelerde ve heykellerde stilize edilmiş kıvrak hatlar dikkat çekicidir ve sahneler aydınlık ile karanlığın, iyilik ile kötülüğün mücadeleleridir. İyilik ve aydınlık daima kazanmaktadır. Alttaki hayvan mutlaka yenilmişliği sembolize etmektedir ve böylece iyiliğe kullanılan gücün kötülüğe daima üstün geleceği savunulmaktadır. Kıvraklık ön plandadır. Eserler dinamik bir görüntü içermektedir. Hayvanlar S ve buna karşılık gelen C şeklindeki kıvrılmayla çizilmektedir ve taklit değildir (Çoruhlu, 2000, s.148,149).

Türk sanatının özelliklerinden biri taklit olmamasıdır. Türk sanatçılar doğayı olduğu gibi yansıtmamışlardır. Türk sanatçıları sanatlarına kendi üslubunu katmışlardır. Bu şekilde özgün bir anlayışla eserler ortaya çıkarmışlardır. Yani stilize ederek soyut örnekler vermişlerdir. Hun hayvan üslubunun Türk sanatında önemi büyüktür. Hun hayvan üslubunda boğanın kullanımına bakıldığında farklı bir kullanımdadır.

Hunlarda çift tırnaklı hayvanlar geceyi simgelemektedir. Boğa da çift tırnaklı bir hayvandır ve bu yüzden geceyi simgelemektedir. Sahnelerde genellikle boğa betimlemesi alttaki hayvan olarak çizilmektedir. Boğanın geceyi simgelemesinin bir diğer nedeni ise boynuzlarının aya benzemesidir. Ayrıca boğa gök unsuru olarak kabul edilir. Boğa betimlemesi sadece mücadele sahnelerinde kullanılmamıştır tabii ki şaman yer altı tanrısı Erlik' in yanına inerken boğa ile indiğinden ve doğum esnasında şaman boynuzlu hayvanlardan yararlanmaktadır. Boğa imgesinin başka bir kullanım alanı da astroloji ve burç tasvirleridir.

Boğa burcu nevruzu yani tarım yılını sembolize etmektedir (Alp, 2009, s.52-54). Boğa, gücün ve uğurun yanı sıra bereketi de simgelemektedir. Bu yüzden boğa burçlarda tarım yılının sembolü olarak karşımıza çıkmaktadır. Hayvan üslubunun bu kadar sık kullanılmasının ve Orta Asya'da Türklerin hayvanlara yönelmesinin nedeni göçebe yaşamaları ve hayvanlarla aynı ortamı paylaşmalarıdır. Sembolleşen hayvanlar da oranın coğrafyasına uygun olan hayvanlardır. Hayvanlar; şaman kültü oluşmasına, toteme, astrolojiye ilham kaynağı olmuştur (Alp, 2009, s.52).

Hayvanlarla bu kadar yakın olunmasından dolayı ortaya çıkan şaman kültü, totem, astroloji sayesinde hayvanlar sıklıkla sanatta da kendini göstererek hun hayvan üslubunu oluşturmaktadır.

Şaman Dininde Boğanın Önemi

Sığır türünün erkeği olan boğa kendi türü içinde güçlü bir hayvandır. Ruh ve tanrının sembolü olan boğa aynı zamanda hükümdarın siyasi gücünü temsil etmektedir. Boğa Türkler' de yer-su unsurunu da oluşturmaktadır. Ayrıca matem merasimlerinde de boğa kurban edilmektedir. Erlik yer altı tanrısının simgesi olarak ta bilinmektedir (Çelik, 2007, s.33-35). Bu durum boğanın kötülüğün ve kötü güçlerin simgesi yapmaktadır. Orta Asya'da şamanlar yaradılış, doğum, ölüm ve yeniden yaradılış gibi tüm bilgilere sahip oldukları kabul edilen rahiplerdir ve aynı zamanda tıp doktorlarıdır. Doğa olaylarını ve bilgilerini kimseye açıklamaz sadece yeni olacak şamana açıklarlardı. Şamanlar ayinleri sırasında birçok hayvan şekline girebilirlerdi. Bunlardan biride boğadır (Ateş, 2002, s.155). Şaman bir doğa dini olarak kabul edilir ancak din değildir dinle ilgilidir. Yani doğa olayları ve doğaüstü olaylar şamanlığı oluşturmaktadır. Şamanlar doğanın bir denge içinde olduğuna inanır ve dengeyi korumaktadır ve Şamanın görevleri: hastaları iyileştirmek, ölen birinin ruhunu öteki dünyaya götürmek, kısırlığı tedavi etmek, avın bolluğunu sağlamak, fal bakmak, evi kötü ruhlardan temizlemek, kurban sunmak, mevsim ritüellerini yapmak, sığırlara ve atlara zarar veren ruhları kovmak, kayıp şeylerden haber vermektir (Gültepe, 2012, s.527-529).

Şaman yer altına ve gökyüzüne seyahat edebilmektedir. Mesela yer altı tanrısının yanına sadece boğa ile gidebilir. Bu yüzden şamanlar için boğa önemlidir ve dualarında kullanılmaktadır. Bir Şaman dua ve alkışından örnek;

"Ey yerin kuvvetli boğası, bozkırın kuvvetli atı
Ben kükreyen güçlü boğayım
Ben bozkırda kişneyen atım
Ben bütün varlıklardan daha seçkinim
Ben her birinizden daha yetenekliyim
Ben en kudretli efendi tarafından yaratılmışım
Kırların atı gel ve bana ne yapacağımı öğret
Yerin büyüleyici boğası görün ve benimle konuş
Kudretli efendim bana emirlerini ver…", diye devam eder (Gültepe, 2012, s.539).

Görüldüğü gibi Şamanlıkta da boğa önemli bir yer tutmaktadır. Yer altı tanrısının sembolü olan boğa aynı zamanda kadınların doğum yaptığı esnada da doğum yapan kadınların ve şamanların yardımcısı görevindedir. Güçlü duruşuyla boğa insanları etkilemeyi ve onların yaşamlarına girmeyi, dini ritüellerinde yer almayı başarmıştır. Sanat tarihindeki yerini korumuştur.

İslamiyet Sonrası Türklerde Hayvan Kültü

Zodyak' ın 12 burcu olarak bilinen burçlar; koç, boğa, ikizler, yengeç, aslan, başak, terazi, akrep, yay, oğlak, kova, balık isimleriyle şekil bulmuştur (Çaycı, 2002, s.12).

Takvim Türkler tarafından da kullanılmıştır. On İki Hayvanlı Türk Takvimi, on iki gezegen burcun dönüş süreleri esas alınarak oluşturulmuştur (Gültepe, 1012, s.483). Takvimler zamanı sistemli hale getirip bir düzen oluşturmak için yapılmıştır. Bu şekilde ekip biçme zamanı belirleniyordu. Bu takvim müçe, mücel, müçöl, müşel adı altında 12 yılı kapsar (Gültepe, 2012, s.574). Her yıl bir hayvan adı ile anılmaktadır. Gezegen sembollerinde ve burç anlatımında genellikle insan ve hayvan betimlemesine gidilmiştir. Sebebi ise çıplak göz veya aletler yardımı ile inceleme esasında neye benzetildiyse o ismi almasından kaynaklanmaktadır (Çaycı, 2002, s.80).

Her yılın başı Mart 21 yani nevruzdur ve boğanın adıyla sembolleştirilmiştir. Hayvanlarla iç içe olmaları ve hayvan totemine inanmaları takvimlerine de yansımıştır. 12 hayvanlı Türk takviminde her yılı bir hayvan temsil etmektedir. Bu hayvanlardan biri de nevruzu simgeleyen öküzdür (Kaşıkçı ve Yılmaz, 2001, s.16). Görüldüğü gibi hayvanlara olan ilgi onları kutsal kabul etme yaşamlarının her anında kendini göstermektedir. Savaş ile ilgili aletlerde ve mezarlardan çıkan keçe yaygılarda kalmamış burçlara ve takvimlere kadar boğa imgesi işlenmiştir.

Ud yani öküz yılı savaşların çok olduğu bir yıldır. Türkmenler arasındaki bir efsaneye göre eskiden hayvanlardan kim yılı ilk görürse onun adı verilirmiş. Bir başka efsanede ise bir Türk hakanı takvim yapılması için karar alır ve sürek avına çıkar. Hakan hayvanları Ilısuya doğru sürer suyu geçen 12 hayvanın ismi bu takvimde yer alır (Gültepe, 2012, s.578,579). Türkler burçları çok iyi bilmektedir. Türkler bu yıllarda doğanların burçlarına göre özellik taşıdığını düşünürlerdi. Bu yüzden burçlara göre insan tiplemeleri oluşturmuşlardır. Örnek olarak boğa yani ud yılında doğan biri etrafına karşı nazik olur. Kalabalıktan uzak durur, akıllı ve bilinçlidir. Bu yılda doğanların uzun ömre sahip olduğuna inanırlar, mantıklı davranan insanların burcu olarak bilinir ve ağır başlı olup hayat tecrübelerini göz önünde bulundururlar (Gültepe, 2012, s.581).

Burçlara verilen hayvan isimlerinde doğanlar hangi burçta doğar ise o burcu simgeleyen hayvana benzer özellikler göstermektedir. Boğa güçlü, kudretli ve ağır görüntüsüyle dikkat çektiği için bu burçta doğan kişilere de boğanın özelliklerine benzer özellikler lanse edilmiştir.

Anadolu Selçukluları' nda burç ve gezegen tasviri, her zaman grup halinde bir bütünlük taşımayabilir. Bu gezegen tasvirlerine bakıldığında durum net bir şekilde fark edilmektedir. Mars/Merih; bir elinde kılıç diğer elinde kesik baş taşıyan mars figürü savaşı sembolize etmektedir (Çaycı, 2002, s.83). Ay/kamer; bazen bağdaş kurmuş insan bazen surat şeklinde karşımıza çıkmaktadır. Bağdaş kurma doğu menşeli karakter anlamına gelmektedir. Yani gücü ve otoriteyi temsil etmektedir. Ay çoğu zaman burç sembolleriyle birlikte verilir. Ayın Birlikte verildiği Boğa ve yengeç burçlarıdır. Boğa burcu ayın yükselişi ile alakalıdır(Çaycı, 2002, s.85,86). Venüs/Zühre: Bu gezegen balık burcunun zirvesini oluşturur. Boğa burcunun evini temsil eden Venüs boğa figürünün üzerinde müzik aleti çalan figür ile sembolize edilmektedir. Güneş/Şems: Genellikle insan başı şeklinde tasvir edilmektedir (Çaycı, 2002, s.87,88). Merkür gezegenini ise elinde kitap tutan figür simgelemektedir. Satürn; Genellikle esmer bir figür ile sembolleştirilir. Jüpiter; Bazen mızrak bazen de elinde

kitap tutan figür ile betimlenmektedir. Jüpiter bazen balık figürü ile de beraberdir. Cevzahir: Ay ile özdeşleşmiştir. Takvim kullanımında karşımıza çıkmaktadır. Ejder ile bütünleşmiştir. Sekizinci gezegen olarak bilinmektedir. Ejder ve insan birlikte kullanılmaktadır (Çaycı, 2002, s.93-96).

Gezegensel Anlamda Aslan –Boğa Mücadele Sahnesi

Aslan-boğa mücadele sahnesi en fazla karşımıza çıkan betimlemelerdin biridir. Aslan güneşi boğa ayı sembolize etmekte böylece gece ve gündüz karşılaştırılması yapılmaktadır. Ayrıca kadim siyasi gücü de simgelemektedir. Tarımsal olarak da karşımıza çıkan aslan-boğa betimlemesi boğa ile tarımı, yani bereketi simgeleştirmektedir. Ayrıca boğanın boynuzları da bereketi simgeleyen nesnelerdendir. Boğanın boynuzu ayı aslanın yelesi güneşi sembolize etmektedir. Ahlaki açıdan iyinin ve kötünün de sembolünü oluşturmaktadır. Genelde üstte aslan altta boğa figürü yer alır ve aydınlığın veya iyiliğin karanlığı veya kötülüğü yenmesi ile yorumlanmaktadır. Boğanın alışılmışın dışında aslanı yenmesi uğursuzluk anlamına gelmektedir. Bu yüzden genellikle aslan üstte betimlenir ki her zaman zafer kazanılsın (Çaycı, 2002, s.97,98). Aslan-boğa mücadele sahneleri 12 ve 13 yüzyıla aittir. Coğrafi bölge olarak en çok Güney Doğu Anadolu Bölgesinde karşımıza çıkmaktadır. Boynuzlu hayvan betimlemesi tılsım açısından bugün bile Anadolu sivil mimari yapılarda görülmektedir. Sivil mimaride evlerin cephesine aplike edilerek haneyi kötü ruhlardan koruduğu düşünülmektedir(Çaycı, 2002, s.97,98). Bu eserlerden bazıları şunlardır.

Görsel 2. Aslan boğa mücadelesi (Çaycı, 2002, s.160)

1180 yılında Nisanoğulları' ndan Ebul Kasım Ali Hasan tarafından yaptırılmıştır. Sanatkârı bilinmemektedir. Ulu Cami'de yer alan bu çalışma, doğu giriş portalinin iki yanında simetrik bir şekilde görünmektedir. 0,81x 1.00 m. boyutlarında ve yüksek kabartma tekniği ile yapılmıştır. Simetrik görünümlü iki sahnede boğa ön ayakları kıvrılmış olarak profilden görünmektedir. Üzerindeki aslan figürü ise yine profilden fakat başı cepheden verilmiştir. Aslan güneşi temsil ederken; boğa ise ayı tensil etmektedir. Tasvirin bir nevi Nisanoğulları' nın İnaloğulları' na zaferini simgelemektedir veya güneşin koç burcuna girmesini ve yeni yıla geçişi de simgelediği görüşler arasındadır (Çaycı, 2002, s.37,38).

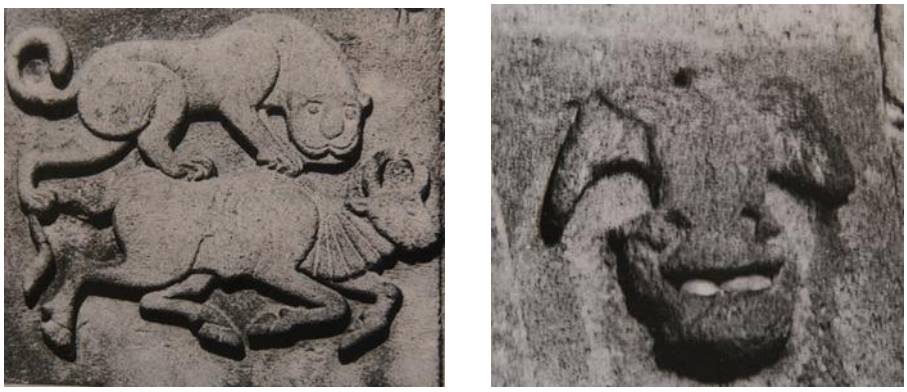

Görsel 3. Aslan boğa mücadelesi ve boğa başı (Çaycı,2002:161)

1184 yıllarında Karaarslan Bin Muhammed tarafından yaptırılmıştır. Sanatkârı bilinmemektedir. Diyarbakır Urfa kapı figürüdür. Kalenin batı ucunda, Urfa kapısında yer alır. Yüksek kabartma tekniği ile yapılmıştır. Boğa başı üstünde kartal figürü birleşiminden oluşmuş bir çalışmadır. Kartal figürünün ayakları boğanın boynuzlarının arasına sıkıştırılmıştır. Figürler cepheden verilmiştir. Kartal figürü her ne kadar Artuklu ve Selçuklu simgesi olarak kullanılsa da Türk coğrafyasında aynı zamanda güneşi simgeleyen bir nesne olarak da kullanılır. Boğa ise ayı sembolize ederek güneş ile ayın birlikteliği olarak verilmiştir. Cizre' den Diyarbakır' a getirilen taş levhanın 12. Yüzyılda yapıldığı yayınlarda belirtilmiştir. Sanatkârı ve kim tarafından yaptırıldığı bilinmemektedir. 0.45 x 0.45 m. Ölçülerinde kare formundadır. Taş üzerinde bir sahnedir. Alçak kabartma tekniği ile yapılmıştır. Aslan boğa mücadele sahnesidir. Altta boğa üstte ise aslan konumlandırılmıştır. Boğa figürü sola aslan figürü ise sağa dönük bir şekilde tasvir edilmiştir. Aslan boğanın kuyruk tarafından ısırmakta ve boğa hayat mücadelesi vermektedir lakin bu mücadeleyi kaybetmek üzeredir. Boğa aslan mücadelesi ayın güneşle mücadelesi olarak yorumlanmıştır. Diyarbakır Ulu Cami' deki çalışmadan farklı olarak burada küçük bir detay vardır. Aslan boğaya zıt yönden saldırmaktadır (Çaycı, 2002, s.38,39).

Görsel 4. Cizre' den Diyarbakır müzesine getirilen taş (Çaycı, 2002, s.162)

Görsel 5. Emir Sultan kümbetindeki boğa başı(Çaycı, 2002, s.163)

12 yüzyılın ikinci yarısında yapıldığı araştırmacılar tarafından tahmin edilmektedir. Çalışmanın kim tarafından yaptırıldığı bilinmemekle birlikte sanatkârı da bilinmemektedir. Türbe sekizgen yapıdan oluşan gövdesiyle 0.80 metre derinliğinde üçgen nişlerden oluşturulmuş, tepe noktasında ise figürler yer almaktadır. Üçgen nişler tepe noktasında yuvarlak kemerle son bulmuştur. Kemerlerde bezeme olarak diş motifi kullanılmıştır. Kemerlerden birinin içine ise geniş boynuzlu boğa figürü ve boynuzlarının arasına stilize edilmiş insan başı konumlandırılmıştır. Figürler cepheden tasvir edilmiştir. Türbedeki bu detay 12 Hayvanlı Türk Takvimi ile yorumlanarak boğa burcunu ve ay gezegenine işaret etmektedir (Çaycı, 2002, s.39).

Görsel 6. Emir Sultan kümbetindeki boğa başı(Çaycı, 2002, s.163)

Görsel 7. İnce Minareli Medresesi Müzesinden taş parça (Çaycı, 2002, s.165)

12-13 yüzyıllarda yapıldığı düşünülmektedir. Kim tarafından yaptırıldığı ve sanatkârı bilinmemektedir. Dikdörtgen biçimli bir taş üzerinde önde koşan bir boğa arkada ise yarısı kıvrılmış aslan figürü göze çarpmaktadır. Boğanın ön ayakları kıvrılmış vaziyettedir. Boğanın vücudu profilden verilmiştir. Boynuzlarının formu keçiboynuzuna benzetilmiştir. Aslan ise baş cepheden; gövde ise profilden verilmiştir. Yeleleri çizgisel bir şekilde savrulur görünümdedir. Burada dikkati çeken önemli duruş, aslanın avını yakalamaya çalışması değil poz verir şeklindeki duruşudur. Kompozisyonda ay ve güneş vurgulanmıştır. Aydınlık ile karanlığın mücadelesi olarak yorumlanmaktadır. Hatta iyilik ile kötülüğün düalizmi olarak da yorumlanabilmektedir (Çaycı, 2002, s.40).

13. yy çalışması olarak bilinmektedir. Sanatkârı ve kim tarafından yaptırıldığı bilinmemektedir. Eserin Konya Kalesinden getirtildiği düşünülmektedir. 0.77 x 1.50 m. boyutlarındadır. Aslan, boğa mücadele sahnesi yer almaktadır. Yüksek kabartma tekniği ile çalışılmıştır. Boğa önde koşar şeklinde aslan ise arkada kovalar şeklinde görülmektedir. Figürler tahrip olduğundan kesin bir bilgi verilememekte ama aslan boğa mücadele sahnesi olarak kabul edilmektedir. Çalışma güneş ay tasvirine işaret etmektedir ve zıt kuvvetlerin mücadelesidir (Çaycı, 2002, s.40). Gece ile gündüzün, iyilik ile kötülüğün zıtlığını yansıtmaktadır.

Görsel 8. Harput İçkale aslan boğa mücadelesi (Çaycı, 2002:166)

Güneş ve ayı sembolize eden bu eserde aslan üstte boğa altta betimlenmiştir. 12 ve 13 yy' lar arasında yapıldığı düşünülmektedir. Sanatçısı ve kim tarafından yaptırıldığı bilinmemektedir. İç kalenin kuzey cephesinde 0,60 x 1,10 metre taş üzerinde aslan, boğa mücadele sahnesidir. Alçak kabartma tekniği ile yapılmıştır. (Çaycı, 2002, s.41). İyiliğin kötülüğe, gündüzün geceye galip gelmesi şeklinde yorumlanmaktadır.

Görsel 9. Diyarbakır İçkale Surları (Çaycı, 2002, s.166)

Aslan boğa mücadelesi örneğidir. 1206-7 yıllarında inşa edilmiştir. Sanatçısı ve kim tarafından yaptırıldığı bilinmemektedir. Dicle-Oğrun Kapı portalinde yer almaktadır. 0,95 x 1,00 metre ebadındadır. Alçak kabartma tekniği kullanılmıştır. Aslan boğa mücadelesi verilmiştir. Altta boğa üstte ise aslan yer almıştır. Aynı yönde yerleştirilmiştir. Aslan boğanın başına doğru hamle yapmıştır. Sahnenin sağ tarafında ise tahrip olmuş bir kitabe yer almaktadır (Çaycı, 2002, s.41). Bu çalışmada da aslan boğa mücadelesi güneş ile ayı sembolize etmektedir.

Görsel 10. Karatay Han' a ait boğa ve insan başı(Çaycı, 2002, s.174)

Farklı bir sahne olduğu görülmektedir. 1230-1240 yılları arasında yapılmıştır. Celaleddin Karatay tarafından yaptırılmıştır. Sanatçısı bilinmemektedir. Portalin sağ tarafındaki sütunun devamındaki kemer frizinin içinde, rumi hatların arasında bir boğa başı belirmektedir. Alçak kabartma tekniği ile yapılmıştır. Yine Rumiler arasında gizlenmiş bir de insan başı belirmektedir. Her iki formun stilize edilmesi dikkat çekmektedir. Sütun başlığında ise aslan figürü bulunmaktadır. Buradaki aslan ve boğa betimlemesi yine güneş ve ay olarak ele alınmıştır. Diğer aslan boğa sahnelerinin aksine burada üçlü bir komposizyon hakimdir (Çaycı, 2002, s.44).

Görsel 11. Çardak Han' a ait boğa başı (Çaycı, 2002, s.188)

Burç tasviri olarak da boğa başı işlenmiştir. 1230 yılında yapılmıştır. Reşididdin Ayaz tarafından yaptırılmıştır.

Sanatçısı bilinmemektedir. Hanın kapalı mekânındaki sütunlardan birinci ayakta, cepheden boğa tasviri görülmektedir. Boynuzları kıvrımlıdır. Yüksek kabartma tekniği ile yapılmıştır. Burada boğa başı boğa burcunu temsil etmektedir (Çaycı, 2002, s.56,57). Boğa burcu nevruzu yani bereketi simgelemektedir.

Görsel 12. Cizre (Yafes) Köprüsü (Çaycı, 2002, s.200)

Sanatkârı bilinmeyen boğa simgesi, boğa burcunu simgelemektedir. 12. yy' da yapıldığı bilinmektedir. Yürüyen bir boğa figürü dikkat çekmektedir. Boğanın üzerinde ise hilal bulunmaktadır. Hilal diliminin içinde bir insan figürü yer almaktadır. Sağ üst köşedeki sülüs yazıda 'el-kamer ' yazısı bulunmaktadır. Yazının devamında ise 'ay, boğa burcunu şereflendirir' yazmaktadır. Bu bilgilere göre ay, boğa burcu ile simgeleştirilir (Çaycı, 2002, s.59-61). Boynuz ve ay ilişkisi görülmektedir.

Görsel 13. . Artuklu Aynası (Çaycı, 2002, s.207)

Burç ve boğa ilişkisi aynalarda da görülmektedir. 1262 yıllında Nureddin Artuk Şah tarafından yaptırılmıştır. Sanatkârı bilinmemektedir. 0.24 metre çapında bir aynadır. Merkezde kartal figürü bulunmaktadır. Kartalın etrafını çevreleyen şerit içinde insan başları bulunmaktadır. İkinci şeritte ise burç tasvirleri yer almaktadır. Burçlardan biri de boğa burcudur. Dört ayaklı boğa figürü ve onun üzerinde oturan ve ut çalan Venüs bulunmaktadır. Bu şekilde Venüs gezegeni ve boğa burcu yansıtılmıştır (Çaycı, 2002, s.64). Bereket ilişkisi görülmektedir.

Yöntem

AGSL 11. sınıf öğrencilerine yönelik araştırma konusu, hayvan üslubu ve stilize tekniğine yönelik ilgi ve bilgi düzeylerini belirlemek için nitel araştırma yöntemiyle ele alınmıştır. Ölçme aracı olarak; Öğrenci ön/son görüşme formları, üç uzman tarafından değerlendirilen öğrencilerin sanatsal uygulamaları, video çekimi dökümleri kullanılmıştır. Yazılı ve görsel kaynakların taranması yapıldıktan sonra belirlenen okula gidilerek önce ön görüşme yapılmış sonrasında kayıt yapılarak aynı sorulardan oluşan son görüşme uygulanmıştır. 40+40+40=120 dk ve 20 dk fazladan mola olmak üzere toplam 140 dk kayıt yapılmıştır. Video kayıt aracılığıyla gözlemler word belgelerine dönüştürülmüştür. Video kayıt zaman çizelgesinde beş dakika aralıklarla belirtilerek yazıya dönüştürülmüştür. Kriter kâğıdında yer alan nihai kriterler (ölçütler), uzman görüşüne dayanarak belirlenmiş olup, bu maddeler; kompozisyon (renk kullanımı, stilize edebilme, özgünlük), tekniğin kullanımı, resmin tamamlanması ve sembol kullanımı olup, üç uzman görüşü alınarak değerlendirilmiştir. Daha sonra ön görüşme ve son görüşme uygulanmıştır. Öğrenci görüşme

formlarından elde edilen veriler araştırmacı tarafından bir araya getirilerek bulgular bölümünde çözümlenmiş ve yorumlanmıştır.

Bulgular ve Yorum

"AGSL' de Hayvan Figürleri ile İlgili Uygulama Yapılması Konusuna Yeterince Yer Verilmesine" İlişkin Bulgular ve Yorumlar:

Bu bölümde 11. sınıf; Türk resim, heykel sanatı dersi ve iki boyutlu sanat atölye dersi öğretim programına ilişkin belgeler ele alınmıştır.

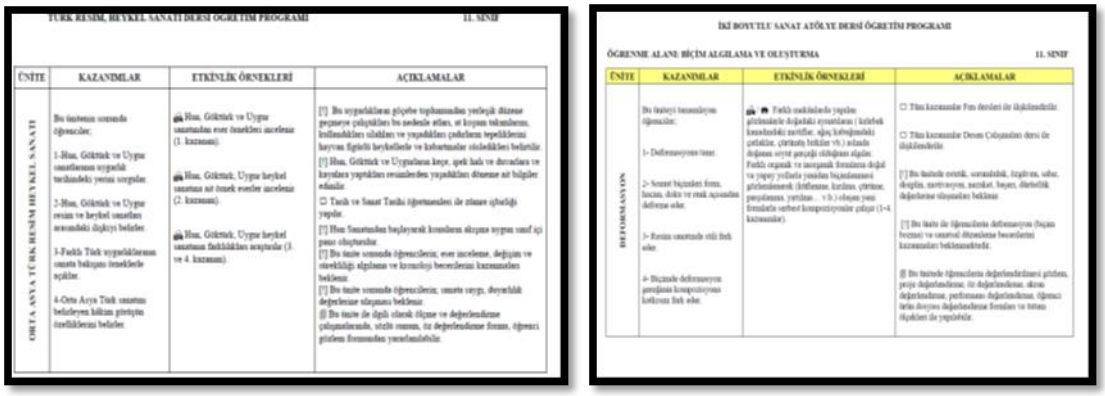

TÜRK RESİM, HEYKEL SANATI DERSİ ÖĞRETİM PROGRAMI — 11. SINIF

ÜNİTE	KAZANIMLAR	ETKİNLİK ÖRNEKLERİ	AÇIKLAMALAR
ORTA ASYA TÜRK RESİM HEYKEL SANATI	Bu üniteyi tamamlayan öğrenciler; 1-Hun, Göktürk ve Uygur sanatlarının uygarlık tarihindeki yerini sorgular. 2-Hun, Göktürk ve Uygur resim ve heykel sanatları arasındaki ilişkiyi belirler. 3-Farklı Türk uygarlıklarının sanata bakışını örneklerle açıklar. 4-Orta Asya Türk sanatını belirleyen hâkim görüşün özelliklerini belirler.	Hun, Göktürk ve Uygur sanatından eser örnekleri incelenir (1. kazanım). Hun, Göktürk, Uygur heykel sanatına ait örnek eserler incelenir (2. kazanım). Hun, Göktürk, Uygur heykel sanatının farklılıkları araştırılır (3. ve 4. kazanım).	[ ] Bu uygulamaların güçlüğe tırmanmadan yerleşik düzene geçmeye çalışılması bu nedenle atlası, ut kısmını tekrarlanması, özellikleri, silahları ve yaşadıkları çadırlarını tepelikleri hayvan figürlü heykelleriyle ve kabartmalar sözlerdikleri belirtilir. [ ] Hun, Göktürk ve Uygurlara ait kaya, ipek halı ve duvarlara ve kayalara yapılan resimlerden yapılan bu sanata ait bilgiler edinilir. ☐ Tasvir ve Sanat Tarihi öğretmenleri ile ortak işbirliği yapılır. [ ] Hun Sanatından başlayarak konuların sırayına uygun sınıf içi panel oluşturulur. [ ] Bu üniteyi sonunda öğrencilerin; eser inceleme, değişim ve sürekliliği algılama ve konuşluş becerilerini kazanmaları beklenir. [ ] Bu üniteyi sonunda öğrencilerin; sanata saygı, duyarlılık değerlerine sahip olmaları beklenir. [ ] Bu üniteyi ilgili olarak ölçme ve değerlendirme çalışmalarında, sözlü sunum, öz değerlendirme formu, öğrenci gözlem formundan yararlanılabilir.

İKİ BOYUTLU SANAT ATÖLYE DERSİ ÖĞRETİM PROGRAMI

ÖĞRENME ALANI: BİÇİM ALGILAMA VE OLUŞTURMA — 11. SINIF

ÜNİTE	KAZANIMLAR	ETKİNLİK ÖRNEKLERİ	AÇIKLAMALAR
DEFORMASYON	Bu üniteyi tamamlayan öğrenciler; 1- Deformasyonu tanır. 2- Sanat biçimleri form, hacim, doku ve renk açısından değerini eder. 3- Resim sanatında stili fark eder. 4- Biçimde deformasyon çeşitlerini kompozisyonu kullanımı fark eder.	Farklı materyallerde yapılan görüşmelerle doğadaki oyuncakları (kelebek kanatlardaki motifler, ağaç kabuğundaki çatlaklar, çiçeklerin birbirler vb.) nitelik değişme seviye gerçeği ölçülmesi sağlar. Farklı organik ve inorganik formlarına doğal ve yapay yollarla yeniden biçimlendirmesi görülmesinde (kıvılmam, kırılma, çiğnime, parçalanma, yırtılma. . . vb.) oluşan yeni formlarla verbert kompozisyonlar çalışır (1-4. kazanımlar).	Tüm kazanımlar Fen dersleri ile ilişkilendirilir. Tüm kazanımlar Devam Çalışmaları dersi ile ilişkilendirilir. [ ] Bu üniteyle estetik, sorumluluk, özgüven, saygı, disiplin, motivasyon, sezgisel, beyin, dürtüsellik değerlerine ulaşmaları beklenir. [ ] Bu üniteyi öğrencilerin deformasyon (başın boyutu) ve sınırsal düzenleme becerilerini kazanmaları beklenmektedir. [ ] Bu üniteyle öğrencilerin değerlendirilmesi gözlem, proje değerlendirme, öz değerlendirme, akran değerlendirme, performans değerlendirme, öğrenci ürün dosyası değerlendirme formları ve benzeri ölçekleri ile yapılabilir.

Görsel 14. 11. sınıf Türk resim heykel dersi ve iki boyutlu atölye dersi öğretim programı (Karapınar ve Kaşıkçı, 2006, MEB)

Görsel 14'e göre Türk resim heykel sanatı kapsamında 11. sınıfların öğretim programında iki saat kapsamında, Hun sanatı ile ilgili bir konu işlenmektedir. Görüşme yapılan X okulda 11. sınıf öğrencilere sorulan ön görüşme formunda bu dersteki konulara dair bir fikirlerinin olmadığı görülmüştür. Bu durum dersin sadece teorik olarak işlenmesinden kaynaklanmış olabileceği düşünülmektedir. Şekil 1' e göre 11. sınıf öğrencilerine uygulanan iki boyutlu sanat atölye dersi öğretim programında öğrencinin deformasyon kapsamında stilize tekniğini fark ettiği görülmektedir. Görsel 14'den de anlaşıldığı gibi iki boyutlu sanat atölye dersi öğretim programında hayvan figürlerini stilize edebilme ile ilgili bir uygulama yaptırılmamaktadır. Bu durum, Türk resim, heykel sanatı öğretim programında işlenen dersin eyleme dönüştürülmemesinden dolayı bilgide kalıcılığın sağlanamamış olabileceğini düşündürmektedir.

Ön ve son görüşme formlarında öğrencilere yöneltilen 1 ve 4. sorular bu alt başlıkta ele alınmış olup sonuçlar tablolarda gösterildiği gibidir.

"AGSL 11. Sınıf atölye öğrencilerinin boğa, inek, öküz figürlerinin stilize edilmesi uygulaması ile ilgili öğrencilerin algıları nasıldır?" sorusunun bulgular ve yorumları:

1 ve 4. Sorular öğrencilerin algıları ile ilgiliydi. 11. Sınıf atölye öğrencilerinin işlenilen dersle birlikte ve boğa inek öküz uygulamasıyla az da olsa algılarında bir değişiklik söz konusu olmuştur. Bu durum dersin işlendiğinin bir göstergesi olabilir.

"AGSL 11. Sınıf atölye öğrencilerinin boğa, inek, öküz figürlerinin stilize edilmesi uygulaması ile ilgili öğrencilerin tutumları nasıldır?" sorusunun bulgular ve yorumları:

2,3,4,5,7 sorular tutum ile ilgilidir. 11. Sınıf atölye öğrencilerin tutumlarında işlenilen ders ve uygulanan boğa inek öküz uygulaması ile biraz da olsa tutumlarında farklılık görülmüştür. Bu durum dersin dinlenildiğini göstermektedir.

"AGSL 11. Sınıf atölye öğrencilerinin boğa, inek, öküz figürlerinin stilize edilmesi uygulaması ile ilgili öğrencilerin yaşantıları nasıldır?" sorusunun bulgular ve yorumları:

6,9,10,11 sorularını kapsamaktadır. 6. Soru olan evde hayvan besleme ile ilgili sorunun konu ile bağlantısı sağlanamamıştır. Diğer sorularda ise az da olsa yaşantılarında değişim fark edilmiştir. Bu durum dersin dinlenildiğini göstermektedir.

"AGSL 11. Sınıf atölye öğrencilerinin boğa inek öküz figürlerinin stilize edilmesi uygulaması ile ilgili bilgileri nasıldır?" Sorusunun bulgular ve yorumları:

12,13,14,15,16,17,18,19,20,21,22,23,24,25,26,27 sorular bilgi sorularıdır. Yapılan ankette öğrencilerin

bilgilerinde bariz bir artış görülmektedir. 11. Sınıf atölye öğrencilerin boğa inek öküz uygulamasının stilize edilmesinde bilgi düzeylerinde artış görülmektedir. Bu durum dersin işlenişi ile ilgili olduğu düşünülmektedir.

"AGSL 11. Sınıf atölye öğrencilerinde boğa, inek, öküz figürlerinin stilize edilmesi uygulaması ile ilgili algı, tutum ve yaşantı ve bilgilerinde ön ve son görüşme formuna göre farklılık var mıdır?" Sorusunun bulgular ve yorumları:

Ön ve son görüşme formu, Y1 kodlu öğretmen tarafından yaptırılmıştır. İlk olarak ön görüşme formu, hiçbir bilgi sunulmaksızın cevaplandırılmıştır. Fakat Y1 kodlu öğretmen "kült ne demektir" sorusunun cevaplanması esnasında farkında olmadan bilgi vermiştir. Ön görüşme tamamlandıktan sonra deney grubuna bilgi verilmiş ve çalışma yaptırılmıştır. Çalışma sonlandırıldıktan sonra ise son görüşme formu verilmiştir. Ön görüşmede 63 cevabın 50' si evet, 11' i hayır, 2' si çekimser şeklinde olup son görüşme de ise 55' i evet, 6' sı hayır, 2' si çekimser şeklindedir.

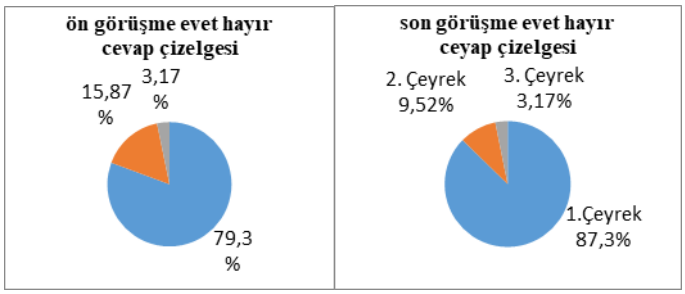

Görsel.15. Ön ve son görüşme evet hayır cevap dağılımı

X okulunun 11. sınıfında bulunan 7 öğrenciye uygulanan ön ve son görüşme formları incelendiğinde; ön görüşmede yer alan 9 soruya (1,2,3,5,6,7,9,10,11 soruları) % 79,3 evet; % 15,87 hayır; % 3,17 çekimser işaretlemiştir. Son görüşme formunda ise % 87,3 evet; % 9,52 hayır; % 3,17 çekimser olarak cevaplanmıştır. Ön ve son görüşmede evet cevapları arasındaki yüzdelik farkı % 8, hayır cevapları arasındaki yüzdelik farkı % 6,35 görülmektedir (Bkz. Görsel 15). Ön ve son görüşme arasındaki bu farklılık öğrencilerin süreci takip ettiğini ve dersi dinlediklerini gösterebilir.

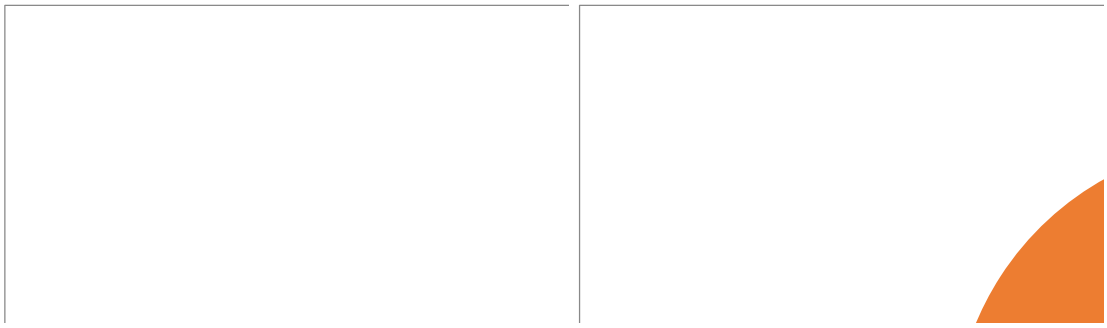

Görsel.16. Açık uçlu soruların ön ve son görüşme grafiği

7 öğrencinin % 26,98'si ön görüşmede açık uçlu soruları cevaplandırmıştır. Buna karşılık son görüşmede bu öğrencilerin sorulara cevap verme yüzdelerinde % 38,89'luk bir artış dikkat çekmiştir. Cevaplandırılan soru sayısındaki artışa karşılık boş bırakılan soru sayısındaki % 38,89'luk düşüş ön ve son görüşme arasında öğrencilerle öğretmen Y1 arasındaki iletişimden, bilgi akışından, konuya ilgiden ya da öğretmenin benimsediği sistemin yöntemlerinden kaynaklanmış olabilir.

"Uygulama sonrasında öğrencilerin yaptığı sanatsal uygulamaların değerlendirme sonuçları nasıldır?" Sorusunun bulgular ve yorumları:

Üç uzman tarafından yapılan kritere dayalı sanatsal uygulama değerlendirmesine 11. Sınıf öğrencilerinden oluşan 7 kişilik öğrenci grubu katılmıştır.

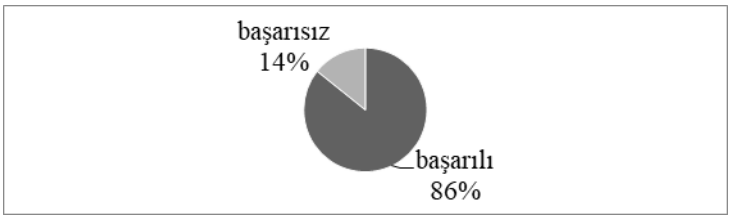

Görsel.17. Üç uzman tarafından yapılan kritere dayalı sanatsal uygulama değerlendirme sonucu atölye genelinde boğa, inek, öküz figürlerinin stilize edilmesindeki başarı oranı

Üç uzman tarafından yapılan kritere dayalı sanatsal uygulama değerlendirmesinde 11. sınıf atölye öğrencilerinin başarı oranı % 86' ya ulaşırken, öğrencilerin % 14' ü başarısız olarak belirlenmiştir.

"Eğitim ortamına ve sürecine ilişkin gözlem sonuçları nelerdir?" sorusunun bulgular ve yorumları:

Y okulunda öğrenci profilinin yaş aralığı 13-18' dir. Genellikle ergenlik evresini kapsamaktadır. Öğrencilerin bir kısmı yatılı bir kısmı ise gündüzlü şeklindedir. Gündüzlü öğrencilerin bir kısmı servis imkanından yararlanmaktadır. Bir kısmı ise kendi imkanlarıyla bu durumu çözmektedir. Heterojen bir öğrenci profiline sahiptir. Farklı iller, farklı bölgelerden öğrenci alımı yapılmaktadır.

Okuldaki öğrenci profilinin yaş aralıkları 13-14 ila 17-18 yaş arasındadır. Genellikle ergenlik evresini kapsamaktadır. Öğrencilerin yarısı yatılı olarak okumaktadır. Öğrenciler toplumun her kesiminden geldiği için heterojen bir grup oluşturmaktadır. Öğrenciler üniversitelerin sanat ile ilgili bölümlerine hazırlanmakta, çoğunluk üniversitelerin sanat ile ilgili bölümlerini tercih etmektedir.

"Gözlemlenen öğretmenlerin öğretim tarzlarına ilişkin sonuçlar nasıldır?" Sorusunun bulgular ve yorumları:

Öğretmenlerin kullandığı öğretim yolları dört temel başlık altında toplanarak Y1 ve Y2 kodlu öğretmenlerin kullandığı ağırlıklı öğretim yolları belirlenmiştir.

Tablo 1. Öğretim Yöntemleri Analiz Tablosu Kodların Öğretim Yoluna Göre Çözümlendiğini Gösteren Tablo

	Öğretim yolu	**Süre**	**Oran**
	Temel Bilgi Aktarımı	34,2 sn	% 24.42
	Yönetsel	1,20 sn	% 0.85
	Süreç içinde iletişimsel	7,15 sn	% 5.107
	İşlevsiz	97,23 sn	% 69.45
Toplam		**140 dk**	**% 100**

	Süre	
Belirlenen İçerik	**Y1**	**Y2**
Dikkat çekme	18dk	1dk
Yönlendirme	-	4dk 53 sn
Yaparak açıklama	10sn	2dk 2 sn
Soru sorma	41sn	5sn
Yeniden ifade etme	5sn	5sn
Hatırlatma	12dk 5sn	-
Yanıt verme	1dk 35sn	19sn
Onaylama	-	21sn
Espri şakalaşma	4dk	40sn
Uyarı	1dk	20sn
Sessizlik	16sn	92dk 23sn
Toplam	37dk 52sn	102dk 8sn

Y1 ve Y2 kodlu Öğretmenlerin süreyi nasıl kullandıkları ise şöyle belirtilmiştir. Y1 kodlu öğretmen yönlendirme ve onaylama yapmamıştır. Süreç içinde iletişim sağlıklı bir şekilde sağlanmamış olabilir. Y2 kodlu

öğretmen ise hatırlatma yapmamıştır. Temel bilgi aktarımı tam anlamıyla sağlanmamış olabilir. Y1 kodlu öğretmen daha çok temel bilgi aktarımını kullanmıştır. Y2 kodlu öğretmen ise sessizlik olarak tanımlanan (işlevsiz) zamanı fazla kullanmıştır. Y1 kodlu öğretmen yeniden ifade etmeyi, Y2 kodlu öğretmen ise soru sorma ve yeniden ifade etmeyi en az sürede kullanmıştır. İşlevsiz olarak kullanılan sürenin fazla olması, süreç içinde iletişimin yeteri kadar sağlanamaması dersin işlenmesinde verimsizliğe neden olmuş olabilir.

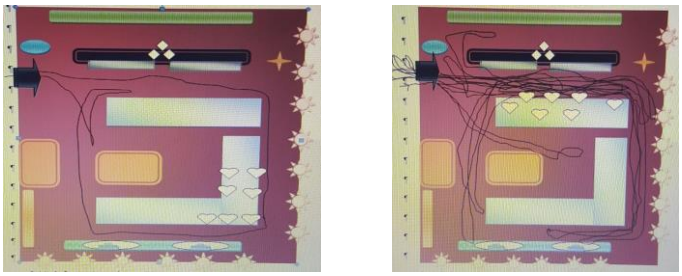

Görsel.18. Gözlemlenen derste öğretmen Y1, Y2 öğretmenlerinin hareket güzergahı ve çözümlenmesi

Y1 kodlu öğretmen atölye ortamını az kullanmıştır. Gelir gelmez torsu masadan indirip en yakın gördüğü kapıya yakın olan bir masaya oturmuştur. Daha sonra Y2 kodlu öğretmenin ricası üzerine sağ taraftaki masalara yönelmiştir. Ayağa kalkmamıştır. Öğrencileri etrafına toplayarak oturduğu yerden ders anlatmıştır. Bu durum dersin monoton geçmesine, öğrencilerin ders esnasında sıkılmalarına sebep sunmuş olabilir.

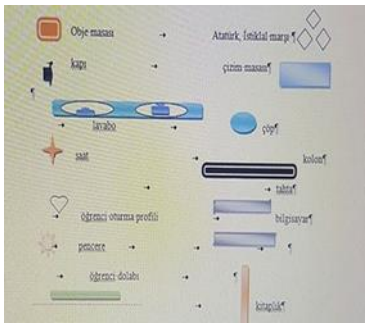

Görsel 19. Öğretmenlerin hareket güzergahı krokisinde kullanılan simgeler.

Y2 kodlu öğretmen atölye ortamı dışına gidip gelmeleri olmuştur. Öğrencilerin bulunduğu kapıya yakın masayı daha çok kullanmıştır. Atölye ortamından gitmeleri ve gelmeleri olmuştur. Öğrencilerin bulunduğu alanları daha çok kullanmıştır. Y2 kodlu öğretmenin gitmeleri ve gelmeleri işlevsiz olarak bilinen sürenin fazla kullanılmasına ve öğrencilerin lidersiz kalmalarına sebep olmuş olabilir.

Sonuç ve Öneriler

Okulda Türk resim heykel sanatı dersi, öğrenciye kalıcı bilgi sunmamıştır. Ön görüşme sonuçlarına göre öğrencilerin Türk sanatı ile ilgili bilgiye hâkim olmadıkları görülmüştür. İki boyutlu sanat atölye dersinde ise hayvan figürleriyle ilgili bir çalışma yaptırılmamıştır. Bu durum öğrencilerin kültürel açıdan eksik bilgilendirildiklerini göstermektedir. Okulda 11. Sınıf öğrencilerine uygulanan ön ve son görüşme formunda algı düzeyinde artış görülmüştür. Konuya olan ilgi arttığından öğrenciler derste anlatılan konu ile ilgilendiği sonucuna varılmıştır.

Okulda öğrencilere düzenlenen ön ve son görüşme formunda tutumlar arasında fark olduğu ve sonucun olumlu olduğu tespit edilmiş ve öğrencilerin konuya ilgi duyduğu fark edilmiştir. 11. Sınıflara düzenlenen ön ve son görüşme formunda yaşantı arasında olumlu yönde fark olduğu tespit edilmiştir. Öğrencilerin yaşantılarında hayvanlarla ilgili anılar olduğundan derse olan ilgiyi arttırmıştır. Öğrenciler bilgi sorularına ön görüşmede daha az cevap vermişken son görüşmede cevaplarda çoğalma görülmüştür. İki boyutlu sanat atölye dersinde boğa, öküz, ineğin stilize konusu kapsamında ele alınması öğrencilerde kalıcı bilgi sağlanmıştır.

Okulda 11. Sınıf öğrencilerine yapılan ön ve son görüşme formunda, algı, tutum ve yaşantı arasında olumlu yönde fark olduğu tespit edilmiştir. 11. sınıfda bulunan 7 öğrenciye uygulanan ön ve son görüşme formları incelendiğinde; ön görüşmede yer alan 9 soruya (1,2,3,5,6,7,9,10,11 soruları) % 79,3 evet, % 15,87 hayır, % 3,17 çekimser işaretlemiştir. Son görüşme formunda ise % 87,3 evet, % 9,52 hayır, % 3,17 çekimser olarak cevaplanmıştır. Ön ve son görüşmede evet cevapları arasındaki yüzdelik farkı % 8, hayır cevapları arasındaki yüzdelik farkı % 6,35 görülmektedir. Ön ve son görüşme arasında hayvan kültü ile ilgili yapılan bilgilendirmelerin ve öğretmen Y1 tarafından işlenen dersin öğrenciler tarafından sürecin takip edildiğini ve dersin dinlendiğinin göstergesidir.

Açık uçlu sorula verilen cevaplar irdelendiğinde, araştırmaya dahil edilen 7 öğrencinin % 26,98'si ön görüşmede açık uçlu soruları cevaplandırmıştır. Buna karşılık son görüşmede bu öğrencilerin sorulara cevap verme yüzdelerinde % 38,89'luk bir artış dikkat çekmiştir. Cevaplandırılan soru sayısındaki artışa karşılık boş bırakılan soru sayısındaki % 38,89'luk düşüş ön ve son görüşme arasında öğrencilerle öğretmen Y1 arasındaki iletişimden, bilgi akışından, konuya ilgiden ya da öğretmenin benimsediği sistemin yöntemlerinden kaynaklanmış olabilir.

Üç uzman tarafından yapılan kritere dayalı sanatsal uygulama değerlendirmesinde yedi öğrenciden altısı atölye genelinde başarılıyken bir öğrenci başarısızdır. Bu da öğrencilerin boğa, inek, öküz figürlerinin stilize edilmesinde % 85, 714'ü başarılı, % 14, 286'sı başarısız olduğunu gösterdiği düşünülmektedir. Atölye ortamında boğa, inek, öküzün stilize edilmesinde başarısız olan öğrencinin, Y2 ile iletişiminin, işlevsiz geçen zamanın fazla olmasından yani Y2 kodlu öğretmenin benimsediği öğretim tarzından kaynaklandığı düşünülmektedir.

Ulaşım zor sağlanmakta ve şehir merkezine uzaktır. Bu durum maddi açıdan öğretmen ve öğrencilerin zorlanmasına sebep olduğu düşünülmektedir. Öğretmen ve öğrenciler manevi olarak yıpranmaktadır. Okulda 11. Sınıf atölye öğrencilerine uygulanan boğa, inek, öküz figürlerinin stilize edilmesi uygulamasında atölye genelinde yedi öğrenciden birinin başarısız olması, Y2 kodlu öğretmenin tasasız öğretim tarzını benimseyerek işlevsiz geçen süreyi fazla kullanması gerekçe gösterilebilir. Y1 kodlu öğretmenin sınıftaki rehberliğini koruması öğrenciler üzerinde olumlu etki oluşturduğu düşünülmektedir. Dersi veren Y2 kodlu öğretmen profili; atölye ortamında rehber olamaması dersin verimsizleşmesine ve atölye ortamında iletişim sağlanamamasına olanak sağladığı düşünülebilir.

Sanat eğitimi birey ve toplumların sanatsal ve kültürel açıdan yetiştirilmesi ile bağlantılı olduğundan deneyim önemlidir. Hem kültür açısından hem de eğitim açısından önemli olan kültürümüzün bir parçası olan hayvan kültünün eğitim programlarında önemi vurgulanarak kalıcı öğrenme sağlanması için atölye uygulamalarında da bu konuya yer verilmelidir.

Kaynaklar

Alp, K, Özlem. Orta Asya'dan Anadolu'ya kültürel sembollere giriş. Ankara: Eflatun Yayınları. 2009.Akozan, Feridun. "İstanbul'un Kapalı Çarşısı". Tarih Dergisi. Sayı: 32, 1979: 759-770, 1019-1029. https://dergipark.org.tr/tr/pub/iutarih/issue/9604/119903, Erişim Tarihi: 27.12.2020.

Ateş, Mehmet. Mitolojiler ve semboller. İstanbul: Milenyum Yayınları. 2012.

Ayan, Aydın. Sisyphos'un direnci.35. sanat yılı retrospektif sergisi. İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları. 2007.

Bigali, Şeref. Resim Sanatı. Ankara:Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları. 1999.

Çatalbaş, Resul. Türklerde hayvan sembolizmi ve din ilişkisi. Turansam .3(12). 2011.

Çaycı, Ahmet. Anadolu Selçuklu sanatında gezegen ve burç tasvirleri. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.2002.

Çelik, Sümeyya. İslam Öncesi Türk Sanatında Bazı Hayvansal ve Bitkisel Kültür Ögeleri. Konya.2007.

Çinar, Kahraman, Aslı. Hitit İnanç Sistemi içerisinde Yazılıkaya tanrı tasvirlerinin değerlendirilmesi. Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi, Ankara. 2012.

Çoruhlu, Yaşar. Erken Devir Türk Sanatı. Ankara: Kabalcı Yayınları. 2000.

Erbay, Mutlu. Sanat Eğitimi Üzerine. İstanbul: Beta Yayınları. 2013.

Genç, Seda. Kurtuluş savaşının resim sanatına ve sanat eğitimine etkisi.Yüksek Lisans Tezi. Gazi Üniversitesi. Eğitim Bilimleri Enstitüsü. Ankara. 2006.

Gültepe, Necati. Türk mitolojisi .İstanbul: Resse Yayınları, 2012.

Kabacalı,.Alpay. Özçelik, Tahir. ve Berkman, Bülent. Dünya tarihi ansiklopedisi. Milliyet.1991.

Karapınar, Medine. ve Kaşıkçı, Mevlüt. İki boyutlu sanat atölye dersi öğretim programı.08 Şubat 2014 tarihinde http://ttkb.meb.gov.tr/program2.aspx pdf sayfasından erişilmiştir. 2006.

Kaşıkçı, Nihat. ve Yılmaz, Hasan. Tanrı Dağları' ndan Malazgirt' e . Ankara: Türkar Yayınları.2001.

Katırancı, Meltem. The educational criticism of an art course in a turkish hight school. Uluslararası sanat yolu ile eğitim kurumu 7. Avrupa bölgesel kongresi. İstanbul, Kapadokya Yayınları 277-299.2004.

Küçükahmet, Leyla. (ed.). Eğitim Bilimine Giriş. Ankara:Nobel Yayın Evi.2006.

Özden, Lütfi. Gizli dehlizlerden kent alanlarına dışavurumcu yüzeyi olarak 'Duvar'. Gazi Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi, Ankara. 2009.

Pischel, Gina. Sanat tarihi ansiklopedisi (Kuruyazıcı, H. Ve Alsaç, Ü, Çev.).Görsel Yayınları. 1978.

Roux, Jean, Paul. Orta Asya' da Kutsal Bitkiler ve Hayvanlar. İstanbul: Kobalcı Yayınları. 2005.

Sevin, Veli. Anadolu arkeolojisi. İstanbul: Der Yayınları.2003.

Şakar, Özyaşamış, Sezer. Dil kültür bağlamında bazı yarışlar ve ödüller. Türkoloji Dergisi. 1(2) Şubat 2014 tarihinde http://ttkb.meb.gov.tr/program2.aspx pdf sayfasından erişilmiştir. 2010.

Temel, Ali. Eğitimde Ölçme ve Değerlendirme. Maltepe Üniversitesi. İstanbul.2010.

Yıldırım, Ali. ve Şimşek, Hasan. Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri. Ankara: Seçkin Yayın Evi.2011.

STYLIZED ANIMAL DESCRIPTIONS AND AN APPLICATION EXAMPLE

Yasemin TÜMER ÇELİK
Meltem DEMİRCİ KATIRANCI

ABSTRACT

The research includes the 11th grades of Ankara Anatolian High School of Fine Art. The knowledge and interest levels of the students whose application examples were made in Anatolian Fine Arts High Schools were measured with qualitative data. The behavional pattein of teachers have been evaluated with the use of actual sampling. By throughly resource seaiching, the importance of culture and the position of animals in a culture have been searched. Pointing out the importance of culture, how important animals are in Turkish and Anatolian culture has also been emphasized. Culture is a formation of asociety and is very important for asociety to survive and its generations to exist. Experience is important because art education is linked to the artistic and cultural upbringing of individuals and societies. It can be seen as important for the permanence of learning that students experience and associate their own culture at the same time while learning. In order to continue and survive, a culture not only needs to protect its values but also requires art to bring these values to the next generations. Art Education is directly related to the artistic and cultural upbringing of individuals and societies. Students' experience and association while learning about their own culture can be considered important for the permanence of learning. Generations should preserve culture and art, which is a part of culture, and pass it on to other generations.

Keywords: Art, art history, art education